

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

საქართველოს ჰაილანდის
ჯორჯიანი ბიბლიოთეკა

ვანტანგ ორბელიანი

კრებული

ვახტანგ ორბელიანი
კრებული

ბულბული

ერთს განშორებულს მშვენიერს მტილსა ვარდი ჰყვავდა ნაზად, ნარნარად, და მისა ახლოს, მწვანით მოსილსა წყარო მცინარე ურწყვიდა მარად. გარნა, რა დილა გამოკრთებოდა, ყვავი ყვავყვავით ვარდზედ ჯდებოდა, და მისა ახლოს ბულბული წყნარი, ერთს გამხმარს ხესა საწყლად მჯდომარი, ნაზად და ნელად მწარედ მოსთქმიდა და სჭვრეტდა ყვავსა, ვით ვარდს სჯიჯგნიდა. განრისხებული ვარდის მფლობელი გარდასჩხაოდა საწყალს ბულბულსა: “ეგრეთ ცუდისა ხმის მქონებელი რად არ დასცხრები, რად უხეთქ გულსა ნარნარად ჩემგან შეყვარებულსა?” გარნა ბულბული ნაზად და წყნარად სტვენდა სიყვარულს მარად და მარად. რა განვაგრძელო? მამაცმა ყვავმა, ვითა გულითა, სულითაც შავმა, გრძლად ვარდთან შვება ვერ მოითმინა. ყრიანტალითა და ბრჭყალებითა გასჯიჯგნა ვარდი და მსწრაფლ იფრინა. ვარდიცა დაჰკნდა მიწას გდებითა. გარნა ბულბული ნაზად და წყნარად სტვენდა სიყვარულს მარად და მარად...

გრიგოლ ზურაბის ძის ჯამბაკურიან-ორბელიანის გარდაცვალებაზედ აღარ გვყავს იგი, ვისაც გულით ჩვენ შევხაროდით, ვინც იყო ერთი, მარტო ერთი ჩვენი შვენება; ვისიც ციურის ლექსით, სიტყვით, აზრით ვტკბებოდით, ვინც იყო ჩვენის მამულისა, ერის დიდება. აღარ გვყავს იგი, ის მოხუცი, ტკბილი მოძრავი, მეფე სიტყვისა, ლექსთა მეფე, კაცი გულწრფელი. აღარ არს იგი! არის მხოლოდ გვამი-ცხედარი, კუბოს წევს, ვერ გრძნობს, რომ ეთხრება სამარე ბნელი. მაგრამ ჩვენა ვგრძნობთ, ის სამარე ჩვენთვის რა არის:ქველს და ჭემმარიტს მამულის ძეს ჩვენ მას ვაბარებთ, და რა მაზედა ის სამარე ბნელი დაიხშვის, ცხართ ცრემლთ დავაფრქვევთ, მაგრამ მითი ჩვენ მას ვერ ვარგებთ, აღარ არს იგი! შეწყდა ლექსი ციური, ტკბილი; ვედარ მოვისმენთ მის საუბარს ცხოველს,მხიარულს, და მისი სიტყვა მარგალიტად, ტურფად წყობილი არ გაგვიცხოვლებს ამიერით გულსა დაჩაგრულს!

1883 წ.

არის ადგილი

ვუძღვნი იმერთ

არის ადგილი, მის შვენებას ვერ აღწერს ხელი, როგორც ედემის, მის აღწერა ისეა ძნელი! მისი შვენება ედემისა არის შვენება, იმის შვენების მოშორება თვალს ენანება. თვალს მოაშორებთ, თქვენი გული იმისკენვე რბის, იმის კვლავ ნახვას სიხარულით გული მოელის. ზაფხულს ზეფირი მას დაჰქროლავს და მაზედ ხარობს, ზამთრით მზე მარად მაზედ მნათობს და მის გულს ათბობს; ღამის მნათობნი სიხარულით მას დასცქერიან, უხვად თვისს სხივსა ზამთარ-ზაფხულ მას უგზავნიან. ესე არს მიწა საყვარელი ვარსკვლავთ და მზისა, ზურმუხტ მდელოსი, ფურჩვილ ყვავილთ და ნათლის ცისა!

***დიდი შენობა მის დიდს მთაზე არს აღმართული, ათასის წლისა ხავსით არის იგი მორთული. დგას დიდებულად, გულამაყად, მტკიცედ და მაგრად, თითქო უბრძანებს გარეშემო ხეობათ და მთათ: “აქ ვდგევარ მარტო, უმეზობლო, ვდგევარ ლიტონი, “მარტოც ვარ თქვენი მბრძანებელი, თქვენი პატრონი!..”

რა შენობაა ის შენობა?—ჰკითხეთ თითონ მას. ათასის წლისა მის კედელი მოგცემთ თითონ ხმას.

იმის კედელი, ჯერაც მტკიცე, არ-დარღვეული, იმ შენობისა დიდებული არის რვეული. ის ჩვენ მოგვითხრობს: ”მე აღვშენდი ხელით ძლიერით, “ათასმა წელმა ჩემს თავზედა განვლო გრიალით.

“ამ ათას წელში მრისხანებით მე მბერდნენ ქარნი, “იძროდნენ მათგან ხეობანი, მთანი და ბარნი; “სეტყვა და მეხი მრისხანენი ძლიერად მცემდნენ, “ჩემს შერყევასა და დარღვევას თითქოს ცდილობდნენ. “მაგრამ, ხომ მხედავთ... აწცა მაგრად, ვით ძველად, ვდგევარ, “თუმცა

ათასის წლის ხავსითა შებურვილი ვარ!

“აქ დაბლა მე ვარ მის მოწამე და იქ მაღლა—ცა, “როგორც ამაღლდა საქართველო, როგორც დაეცა! “აქ ჩემს წიაღში განისვენებს დიდი თამარი, “თამარ ბრწყინვალე, თამარ ტურფა და მშვენიერი, “პოეზიისა, ერის გულში, სხივით მორთული, “ივერიისა ძეთ დიდება და სიყვარული! “აქ განისვენებს... მის სახელი?...— დიდი დავითი! “მათ გვამთ დიდებულთ მე ვარ მცველი, მე ვარ... გელათი”.

1879 წ.

კაცი ის არის

კაცი ის არის, ვინც ოფლს მიწას ღვრის და დაუდგრომლით ხელით ძლიერით დედა მიწასა და მის წიაღსა ღვთისა მადლობით, მხიარულებით

* აპობს და არღვევს, დაღალვას არ სდევს და მუნით ნაყოფს აღმოაცენებს; და იმ ტკბილს ნაყოფს ქვრივ-ოხერთ უყოფს და უშრობს მშვიერთ ობოლთა ცრემლებს.

* კაცი ის არის, ვისაც გულს ესმის ციური სიტყვა:“ძმობა, ერთობა” და სიყვარულით აღვსილის გულით დავრდომილ ძმათა მოეხმარება;

* ვინც საქმით ქველით, გონებით, სწავლით მიახლოვდება მაღალ ღვთაებას; ვინც ცდილობს მისწვდეს და ჭკუით მიხვდეს საღმრთო განგების იდუმალ ნებას,—

* გამოიძიოს, გამოიკვილოს დიდი, უსაზღვრო ღვთისა ქმნილება, და ჰპოვოს მასში, იმ ღვთის დიდს ღვაწლში მის საიდუმლო: ჭეშმარიტება.

* და მის ძლიერით სიტყვით და აზრით, ვით აბგარ-აბჯრით, მთლად შეიჭურვოს, და იგი სიტყვა, მღელავი ვით ზღვა, მაღლა უშიშრად ერთა ამხილოს.

* ვინც უდგას შორსა სიცრუვეს, შურსა, ვის არ ეხება პირმოთნეობა; აქვს

სული წრფელი, სიტყვა ნათელი, გულს დაიმარხა ჭეშმარიტება;

* ვის არა სცხვენის, ვის არ ეშინის, იგი მაღალთა მაღლა ასმინოს, და იმ ღვთაებას, ჭეშმარიტებას, არ დაიზოგოს, თავი შესწიროს.

*ვინ ვრაცხოთ კაცად? არ ვიცი არსად, ვერსად ვერ ვპოვებთ მას წმიდა არსსა. იყო კი ერთი,— ის იყო ღმერთი. ისიც უგუნურთ კაცთ აცვეს ჯვარსა!

1882 წ.

ობოლი

I იყო ობოლი, სიობლეში აღმოიზარდა. იმ ობლისათვის ამ ქვეყანას არვინ ზრუნავდა, მაგრამ ზრუნავდა იმ ობლისთვის ღმერთი მაღალი. მას მაზედ ჰქონდა მიქცეული მოწყალე თვალი. დალოცა, ბრძანა: “აღვსილიყავ ჩემის მაღლითა, სული უმანკო გეგზნებოდეს საღმრთო ალითა, გქონდეს ნათელი, წმინდა გული, ბრძენი გონება, ძმობის, ერთობის, სიყვარულის მაღალი გრძნობა; აზრი მდიდარი, ენა ტკბილი, სიტყვა დამწველი, დიდების სხივით შეიმოსოს შენი სახელი! და მან სიტყვამა და სახელმა ანათონ ლამპრად, შენის სამშობლოს შვილთა გულნი აცხოვლონ მარად!”

II აჰა, ობოლი! არვისა აქვს მასთან ერთობა, მოძმებში მარტო, ცასთან, მთებთან, ზღვასთან აქვს ძმობა! იგი მათთან არს, მათთან ცხოვრებს და მათთან უბნობს, თავის ობლობას, მარტობას ის მათ უამბობს. შესცქერის ცასა ელვარესა, მზით ანთებულსა, ზღვაზედ და ხმელზედ დიდებულად გადმოკიდულსა,— ცას, გაბრწყინებულს მთოვართა და ვარსკვლავებით, ცას დაბნელებულს და მგრგვინავსა ელვით და ჭექით; მათა და მათ წვერთ, ცამდის ასულთ, უზარმაზართა, თოვლის, ყინულის საუკუნო ტახტთა სპეტაკთა; მათ ხეობათა, გაფურჩვნილის ტყეებით მორთულთ, დაბლა, თვის ფეხთ-ქვეშ ბნელთ, წყვდიადთა, უძირო უფს-კრულთ.

III

აჰა, ობოლი გარდავიდა მთასა და ტყესა, მიდის და მისდევს ზღვის კიდისკენ დიდს მდინარესა. ნახა შავი ზღვა ლურჯი, წმინდა, მიძინებული, ვით ყრმა დედის გულს, თვის კიდეზე მისვენებული. ყრმას ძილს სიზმარნი უცხო, ტკბილნი გულს უხარებენ, ზღვას მიძინებულს სხივნი მზისა უალერსებენ; მზე მას დასცქერის და მაზედა სხივს ათამაშებს, ვრცელი, უსამზღვრო მკერდი ზღვისა ბრწყინავს, კაშკაშებს. მიდის მზე თვის გზას და დიდებით ზღვას ჩაესვენა; მყუდრო სალამო, გულთ საამო მას მოეფინა. მთვარე, ვარსკვლავნი, ღამის მნათნი ცაში გაბრწყინდნენ და თვის დიდს სარკეს, ზღვის უსამზღვროს გულს ჩააცქერდნენ, და მას სარკეში შთაიხატა ზეცა მეორე, როგორც ძალა ცა ვარსკვლავებით, მთვარით ელვარე!

IV

მაგრამ მოესმა ობოლს შორით გრგვინვა საზარო. იმუსრებოდა, ინგრეოდა თითქოს სამყარო. შეიძრა მიძიმედ ზღვა თვის ძილში, დაიგრიალა, განრისხებულმა ზვირთებით და ტალღით იელა, და შეიმოსა იმ ზვირთებით და იმ ტალღითა, როგორც მხედარი მეომარი აბგარ-აბჯრითა აღდგა ვეშაპი, მთლად გაშავდა და დაიკლაკნა, ასმინა მთა-ბართ საშინელი თვის დიდი ენა: სჭექს, ქუხს და გრგვინავს, და მრისხანე ქაფს ზვირთებს

ასხამს, პირქვე სცემს ნავებს, ჰლეწს ხომალდებს და უფსკრულში სნთქამს! თავის აბჯართ—მთა-ზვირთებით სცემს თავის კიდეს,

თვის საუკუნოს, მაგარ დარაჯს, თვის საპყრობილეს. უკუ იქცევა, ჰფშვენს კვნესითა და ძალსა იკრებს და ახლის ძალით და ღრიალით კვლავ დასცემს ზვირთებს: ჰსურს, რომ გააპოს და გაგლიჯოს თვის საპყრობილე, იმის დაცვისა ტყვეობაში ღმერთთან მოვალე. მაგრამ უშიშრად უდგას ზღვასა კოლხიდა ძველი, მშვენიერთ ასულთ, ძველად განთქმულთ, მიწა მშობელი, მტკიცე კვარცხლბეკი, საფუძველი იალბუზისა, ძველი ქვეყანა ოქროს კრავის და ბიბლიისა... ობოლი

ჰკვირობს. “რა არს,—ფიქრობს,—მაღლით ღვთისება? სად შევისწავლო მის უსამზღვრო დიდი ქმნილება?”

V

ქვეყანავ ღმერთთა, მიწავ გმირთა, ელლინთ მამულო,მტარვალთ ხელითა დანგრეულო და წამებულო, დიდო აკვანო, დიდო კერავ განათლებისა, დიდო სამშობლოვ ჰომერის და თემისტოკლისა, შენ შეიშვილე და შენ იძმე იგი ობოლი, და შენთ ძეთ სწავლით და მათ სიბრძნით აწ შემკობილი, უკვე ჭაბუკი ზღვას მოაპობს და ნავით უმზერს შორს ცას სამშობლოს და სპეტაკსა იალბუზის წვერს! უმზერს და თვალთა მათ შვენებას ვეღარ აშორებს... სამშობლო მიწას უამბოროს, გული აშურებს... გადმოხტა, მიწას უამბორა და თაყვანი სცა, და მას ეზმანა, რომ მან მიწამ მის გულს ხმა-მისცა!

VI

წავიდა, მიდის, აჰყვა მასვე დიდსა მდინარეს, უმზერს მთა-ბართა, თვის საყვარელს სამშობლო მხარეს. ნახა: აქ კლდენი, ფრიალონი გზად იჭრებიან,ძველნი ტაძარნი დანგრეულნი კვალად დგებიან; იქ გზას უჭრიან ღრე-კლდეებში, მთებით ბარს რუთა; აქა აგებენ მაღალ კოშკებს, მაგარ სადგურთა, იქა—ტაძართა, დიდ პალატთა და მაგარ ციხებს; იქ მდინარებში სდგმენ დიდთ კედელთ და სდებენ ხიდებს; ესმის ყოვლის მხრით მაღალი ხმა წერაქვ-ბარისა, ჭექა ნაღმისა და საამო ხმა სიმღერისა. ნახა, სამშობლო ცხოვრებისთვის ახლად დგებოდა, ახლის ცხოვრებით და დიდებით იმოსებოდა.

* დიდების სხივით შემოსილი ნახა თამარი, იმისი სახე მშვენიერი და მოღიმარი, მისი სიტურფე, მის სინაზე, მისთ თვალთ ნათელი, ივერის მთა-ბართ და ერისა მანათობელი! მაშინ აღმოხდნენ იგი ლექსნი მის მაღლის სულით,ლექსნი დამწველნი, ლექსნი ტკბილნი, სავსენი სიბრძნით, მოკამკამენი წყაროს წყალნი, ცით ნაპერწკალნი, აღმას-ზურმუხტნი, მარგალიტნი, უფასო თვალნი!

VII

მეფე-შვენება ზის თვის ტახტზედ ფიქრით მოცული, თლილსა თითებში მას უპყრია დიდი რვეული, ბროლის მკერდ-ქვეშა წრფელი გული ძლიერად უძგერს! დიდებულთ კრება ტრფიალებით თვის მეფეს უძგერს, ჰკვირობს მის სიბრძნეს, მის სიტურფეს და მის შვენებას, ელის მისს ნაზს ხმას, მისს ნაზს ღიმილს და მშვიდს

ბრძანებას... ბრძანა: “მსურს ვნახო, ვინც წარმოთქვა ესე ლექსები, ტურფად წყობილნი, მარგალიტნი, საგოგმანები”. მოჰგვარეს იგი; არს ჭაბუკი და მშვენიერი. ნათელს თვალებში მას უბრწყინავს მაღლი ციური: გონების სიბრძნე, სულს სიმშვიდე და გულწრფელობა, ძმობის, ერთობის, სიყვარულის მაღალი გრძნობა! მეფემ-მშვენებამ გადაავლო თვალი ნათელი, არ გამოჰკითხა მას არც გვარი, არცა სახელი; უბრძანა მხოლოდ: “ეს ლექსნი გულს ვით ჩაგინერგდნენ, გულთა დამწველნი ვით აღმოხდნენ, ვით დაიწერნენ?” —დიდო მეფეო! მაგ რვეულში რაც დაიწერა, შენმა ნათელმა, მშვენიერმა სახემ შთამბერა.— ნათელი მეფე მას უძგერდა ტკბილის ღიმილით, უთხრა: “ეს ლექსნი შთაბერილნი გაქვს შენ ცით მაღლით: იყავ დიდებულ და დიდებულთ იყავ შვენება, ჩემის სამეფოს გვირგვინისა შენ ხარ დიდება!” ვინ იყო იგი და რა იყო იმის სახელი?— ის იყო შოთა, დიდი შოთა რუისთაველი!

1881 წ.

ორი შენობა

ორ შენობასა ვხედავ თვალ-წინ, რა გათენდება: ერთში მათგანში ჩანს სიცოცხლე და მოძრაობა; ვითა საფლავი გაყინული არის მეორე, არ აქვს მის წიაღს კაცთ სიცოცხლის ნიშანი მცირე. ახალთ დროთ ტურფად ნაგებია ერთი შენობა, მგზავრად მიმავლის თვალს იზიდავს მისი შვენება; წალკოტი ჰყვავის მშვენიერად მის კედელთ გარე, ზურმუხტ მდელითი მოსილია იმისი არე, გარეთ და შიგნით მის კედელი არის მორთული, როგორც რომ სასძლოდ მშვენიერი ტურფა ასული; მაგრამ მის კედელს, ამ დროთ ნაშენს, მისს კირსა და ქვას, ვით სუსტს ასულსა,

არცა ძალი და არც ღონე აქვას.

*** მეორე არის ძველთ წინაპართ სადგურის შთენი, სავსე ღონითა, ღონით სავსით ხელით ნაშენი: კოშკნი მაღალნი, ციხე ვრცელი, წმიდა ტაძარი, დიდი პალატი, დიდი არე, როსმე მდიდარი, დღეს კი უჭერო, უპატრონო, აოხრებული, გრძელთ წელთ მოხუცი, დაჩაგრული, დახავსებული! იმის წიაღში ამოსულა ბალახი მწარე, შამბით და ეკლით მოცულია იმისი არე; ვინც მას შეჰხედავს, დაფიქრდება და შეიბრალებს; იმის დანახვა გულს აწუხებს, თვალს არ ახარებს.

*** იმ ერთს არა აქვს გრძლად დგომისა ღონე საკმარი, მას დაანგრევნ სამოცის წლის სეტყვა და ქარი; და რა კედელნი სუსტნი, ნაზნი დაინგრევინ, მისი ნანგრევნიც მიწის პირზედ მსწრაფლ განქრებიან; განქრება მასთან მისი კვალი და მის ხსენება, არ აქვს წარსული, მომავალი მას არ ექნება.

*** ის კი მეორე, ის მოხუცი შვიდასის წლისა? მას არ ეშინის არც დროთ დენის, არც ქარიშხლისა: თუმცა მტრის ხელით შერყეული, შეგინებული, მაინც დგას გმირად, გმირთა ხელით აღშენებული! და თუ ოდესმე მის კედელნი დაინგრევინ, შთენნი კი მისნი საუკუნოდ მთლად დარჩებიან; დარჩება მისი საუკუნოდ ქვეყნად ხსენება. მაგრამ დიდს წარსულს მომავალიც დიდი ექნება. მას აქვს წარსული დიდი, გრძელი და ისტორია, იმის წარსული მის კედლებზედ სისხლით სწერია!

1881 წ.

კახეთს

ვინც სოფლისაგან და ბედისგან არს დაჩაგრული, დღენი კეთილნი ამ სოფელში ვინც ვერა ნახა, ვისიც ამ ქვეყნის შვენებისთვის აღარ სძგერს გული, ვინცა სიცოცხლე უვარგისად და ცრუდ დასახა, ვისაც მაღალი აღარ ესმის ბუნების ენა,— მან მომცეს ხელი, მას ავიყვან მთასა მაღალსა; იქ იმის გული სიცოცხლისთვის კვლავ გაიღვიძებს: ღვთიური

ცეცხლი განაცხოვლებს მის თვალს დამშვრალსა, სოფლის სიხარულს, სოფლის ტანჯვას ის კვალად იგრძნობს, კვლავ მოიგონებს ჩვენს მხიარულს ლხინს და სიმღერას.

წარსულნი წელნი, ტრფობის დღენი მოაგონდება; გული ძლიერად, სიხარულით დაუწყებს ძგერას, სიყვარულისა საღმრთო ალით კვლავ აღენთება; კვალად შეჰხედავს ცას და მიწას ნათლის თვალითა, — ოღონდ შეჰხედოს დაბლა ვრცელს ველს, მის წინ გარდა-შლილს, ველსა მთლად მოსილს წალკოტებით და ყვავილებით, ველსა ედემსა, ტურფა ედემს, ღვთისგან პირველ ქმნილს; მის წინ მთათ რიგთა, დიდებულად ცამდინ აღმართულთ, მაღლა ყინულით, ძირს ფურჩვილის ტყეებით მორთულთ; მას ვრცელს ველს შუა მშვენიერსა დიდს მდინარესა, ზოგან კამკამით, ზოგან მჩქეფრად მომდინარესა; შეჰხედოს, ნახოს მის მდიდარი, ტურფა შვენება, და მისი გული სიცოცხლისთვის კვლავ გაიშლება! როდის მეღირსოს, მშვენიერო, ჩვენო კახეთო, მწვანით მოსილის გომბორის მთით კვლავ გადმოგხედო; შენის შვენებით, შენის მზერით გავიძლო თვალი, შენს სადღეგრძელოდ შენ-წინ შევსვა სავსე ფიალი!

1880 წ.

გამოსალმება

მშვიდობით, ველნო, საყვარელნო, ზურმუხტნო ველნო! ბორცვნო, ჭალაკნო მშვენიერნო, ტურფა არენო, მთანო ამაყნო, ახოვანნო, ცად მიბჯენილნო, წყალნო აღმასნო, მოცინარნო, მოკამკამენო! მშვიდობით, ჩემო გამომზრდელო, ჩემო მამულო! მშვიდობით, მაგრამ შენთან მრჩება ოცნება ტკბილი... გმირთ ძეთ სამარევ, იმათ წმინდა სისხლით მორწყულო, სადა გინდ ვიყო, რაც გინდ ვიყო, ვარ შენი შვილი!

1834 წ.

პოეტს

მე არ მიყვარს კილო მუხამბაზისა, კინტოთ კილო, კილო შუა-ბაზრისა; იმ

კილოთი რა იმდერო, პოეტო, თუ არ ღვინო, ტოლუბაში და კინტო, მათ დუდუკი, დიპლიპიტო და ზურნა, მათ უაზრო ლაზღანდრობა, ყიჟინა? მე არ მიყვარს სურათები ამგვარი. მუხამბაზით სხვას რას იტყვი, მითხარი?

* მე მომეცი კილო რუსთაველისა, გაფურჩვნილი, ვით ყვავილი ველისა, მოკამკამე, როგორც წყარო მცინარი, ვით მდინარე, მშვენივრად მომდინარი. იმ კილოთი გვაჩვენე სხვა სურათნი, დაგვანახვე ველნი, ბორცვნი და მთანი; მალლა ზეცა, ქვეშ ზღვა განუსაზღვრელი; მთლად ბუნება, დიდი, გასაკვირველი. ველნი, ბორცვნი ტურფად იფურჩვნებოდნენ, წვერნი მათა ცის კარს ებჯინებოდნენ; ცის კამარა ბრწყინავდეს მნათობთ სხივით, ან გრგვინავდეს ელვითა და ქუხილით; კაშკაშებდეს მზის სხივითა ზღვის გული, თვის ნაპირზედ მშვიდად მიძინებული; ან მრისხანე ცაში ზვირთებს ისვრიდეს და თვის მკერდზედ ნავთ ხომალდებს მუსრვიდეს. დაგვანახვე დიდებული ბუნება, იმის დიდი მრავალგვარი შვენება.

*სხვანიც დიდნი საგანნი გაქვს, პოეტო: გმართებს ძველ დროთ გმირნი გამოგვიხატო, მამულისთვის მათ ბრძოლა საშინელი, ბრძოლის გრგვინვა, საზარო ბრძოლის ველი.

* დაგვანახვე ასული მშვენიერი, სახეს უჩნდეს გულის ჭმუნვა ძლიერი, იყოს ვარდი, ავდრისგან ფერმიხდილი, და ყვავილი, ქარისგან თავმიხრილი. ნაზი, ტურფა, მშვიდი და წმინდა გული, მაგრამ მთელის არსით შეყვარებული. მისი სატრფო შორს შავს ბედთან იბრძოდეს; მშვენიერი ცხარის ცრემლით იღვროდეს; შილლერისას ჰგვანდეს ამალიასა, ან შექსპირის ციურს ოფელიასა. შეგვიყვანე გლეხის კაცის სახლშია,

იმათ ბაღში და იმათ ვენახშია; დაგვანახვე, რით სწუხს, რით ხარობს გლეხი; ჩარჩებს დაეც რისხვა ღვთისა და მეხი... და ჩვენც მალლა გვამხილე, რაც გვჭირს ავი, სიზარმაცე და უმეცრება შავი! რისთვის მინდა და რაში ვაქნევ კინტოს, იმის დუდუკს და იმის დიპლიპიტოს, ან

ლოპიანს, ან დიმიტრი ონიკოვს? ჩემი გული სხვა გვართ სურათებს ითხოვს. მაინც ამ ხმით ვცდი, როსმე რამ გიამბოთ, მდაბიური,— იქნება, ზოგთ გიამოთ.

1884 წ.

ორი სიზმარი

ვუძღვნი ვას. აბაშიძეს

I ვნახე სიზმარი: აღვსულიყავ მას მთას წმიდასა, სადაც გალობენ ანგელოზნი ღვთის დიდებასა. ჩვენი სამშობლო, მშვენიერი ჩვენი ივერი, მაგრამ ივერი უსულდგმულო, ივერი მკვდარი გარდაშლილიყო ზღვის კიდემდინ ჩემთ თვალთა წინა, სიცოცხლის ცეცხლი გამქრალიყო მის წიაღს შინა. მზის სხივნი, უხვად ბრწყინვალენი, მაზედ მნათობდნენ, მაგრამ უსულოს და გაყინულს ვეღარ ათბობდნენ; წყალნი ჩნდნენ, მაგრამ შემდგარიყო მათ მდინარება, ყვავილთ და მდელოს აღარ ჰქონდათ თვის მცენარება; აღარ იძროდნენ აღარც ხენი, აღარც ნიავი, ბუნება იყო სრულად მკვდარი, სრულად უძრავი. ვხედავდი მრავალთ მაგარ სადგურთ, ტაძართ დიდებულთ, მაგრამ შემუსვრილთ, დარღვეულთა და დატოვებულთ. ეგრეთ უსულო ჩემთ თვალთ-წინა იდო ივერი, მაგრამ მკვდარიც კი იყო ტურფა და მშვენიერი. ეგრეთ ასულსა ტურფას, წმიდას, ახლად მიცვლილსა, გულ-ხელ დაკრეფილს, გაციებულს და ფერმიხდილსა აღარ აცხოვლებს ცა ბრწყინვალე და ქვეყნის შვება, მაგრამ მის სახეს კვლავ უბრწყინავს თვისი შვენება. II ვნახე სიზმარი: კვლავ აღვედი მას მთას წმიდასა, სადაც გალობენ ანგელოზნი ღვთის დიდებასა. ვხედავდი ივერს, გარდაშლილსა ჩემთ თვალთა წინა, სიცოცხლის წყაროს გაელვიძნა მის წიაღს შინა. მზის სხივნი, უხვად ბრწყინვალენი, მაზედ მნათობდნენ და მის მთა-ბართა და ხეობათ უხვად ათბობდნენ; წყალნი, ნაკადნი ფრიალოთგან, ქუხილით სჩქეფდნენ, მოკამკამენი მდინარენი ველებზედ რბოდნენ; ზურმუხტნი ველნი და ყვავილნი კაცთ და ბუნებას უხვად და მდიდრად უგზავნიდნენ თვისს სუნნელებას; მაგარ-სადგურნი და პალატნი, წმიდა

ტაძარნი თვის ნანგრევთაგან დიდებულად იყვნენ ამდგარნი; მხიარული ხმა წერაქვთ-ბართა, საღმრთო ხმა ზართა, მაღლა შესძახდა განღვიძებულთ მათათა და ბართა; ვხედავდი ივერს მის ძეთ ხელით, ძლიერის ნებით ტურფად მორთულსა მშვენიერის შენობეებით; ვხედავდი მაღლა ცას ნათელსა და მშვენიერსა, დაბლა მიწაზედ—ერს მშრომელსა და ბედნიერსა. გამომეღვიძა.....

1879 წ

იმედი

146

I ვინა ხარ, ეჰა, მშვენიერო, მოხვედი სითა? ხარ ამ ქვეყნისა, თუ ციური მოფრინდი ცითა? შენი მზერითა აქამომდე ვინ დასტკბებოდა, ცა, თუ ცის ქვეშე შენით, ტურფავ, გაბრწყინდებოდა? ვინა გალობდნენ შენს შვენებას, ცასა ციერნი, თუ ფეხთ მოდრეკით, განკვირვებით აქ ქვეყნიერნი? ხარ ანგელოზი, სამოთხითგან გადმოფრენილი, ჩვენ სამშობლოსა დასატკბობლად აქ მოვლენილი, ან თუ სატანა ჯოჯობხეთმა მოგგზავნა ხმელად, მოგცა შვენება, გადმოგაგდო გულთ სავნებელად?

ან ხარ ასული ამ ქვეყნისა, ვით სხვა ასული, მაგ ლამაზ მკერდ-ქვეშ, როგორც სხვათა, შენც გიძგერს გული? აბა მაშ გვითხარ: ვით შემკულხარ ეგრეთ მდიდრულით ჰარმონიითა, სიტურფითა, შვენებით სრულით? ვინ ბედნიერმა და სად, როგორ ეგრეთ აღგზარდა, ან ვისი თვალი, შენით მთვრალი, მარად გიმზერდა? აღმოსავლეთის ყვავილთ შუა თუ გაიშალე, ან თუ ჩრდილოთ ხარ, წყვიდადს სტუქსე, მოხველ აქ მალე,— მოგესალმებით ნათლის გულით შენ მშვენიერსა, შენც გაუღიმე სიმშვიდითა ძველსა ივერსა, სადაც ბუნებამ დიდებულად ზღვასა და ბართა შესამკობელად ფრიალონი წინ აღუმართა; სადაც მათა წვერნი ცისა კიდეს ებჯინებიან, ველნი კი მარად ყვავილებით იმოსებიან; და მათზედ რბიან წალკოტთ შუა წყალნი მცინარნი. აქ სიყვარულსა სტვენენ მარად ბულბულნი წყნარნი; რა ფუფუნებით ზამთარ-ზაფხულს ვარდნი

შლილობენ, ღამით ზეფირი, დილით ნამი მაზედ ხარობენ! აქა ცა არის ლურჯი, წმინდა, მნათი მარად ჟამს! აქა დავითი და თამარი სულსა კიდევ სწამს; აქ რუსთაველის ლექსნი კვალად ატკობენ ყურსა; აქა ისმენენ ბესიკისას მღერას ციურსა. აი, სად მოხველ! და, აქ ყოფა თუ მოგეწონა, გაგიშლით გულსა ფიანდაზად შენ ფეხთა წინა. იყავ შვენება, ნეტარება ივერიისა, იყავ ჩვენთვისა ცით ვარსკვლავი, შუქი მთვარისა!

II მაგრამ აქ ხშირად ჰპოვებ ტაძართ, შთენთ დიდებულთა, პალატთ ნანგრევთა და მონასტერთ აოხრებულთა, მაგარ სადგურნი, ფრიალოთგან გადმოკიდულნი, უფსკრულს უმზერენ დარღვეულნი, დატევებულნი; წმიდა საფლავნი ნანგრევთ-შუა ხშირად არიან, მოუხსენებელთ, უპატრონოთ ტყენი ჰბურვიან; არ აცხოვლებენ შთენთ და საფლავთ წირვა, ცისკარი, მხოლოდ დროებით მათზე ჰბერავს გრიალით ქარი! რას ნიშვნენ შთენნი, ეს ნანგრევნი, — შენ გსურს იკითხო? გსურს ივერიის შავი ბედი აღმოიკითხო? ჩვენ ნურას გვკითხავ, ჯვარი არის, — მიდი მის კარსა. რაც ღმობიერმა გულმა გკითხოს, — ჰკითხე მას ჯვარსა. მირიანის დროს ხელში ეპყრა წმიდა ასულსა, აწ ძველს ტაძარში მასა ჰპოვებ წმიდად დაცულსა. ესე არს ჩვენი ისტორია და ჩვენი ბედი: ეკლის გვირგვინი, სასოება და კვლავ იმედი!.. სისხლის ცრემლითა მას ჯვარზედა არს წარწერილი ჩვენის სამშობლოს ბნელის ეტლის მოთხრობა ბნელი! გსურს სცნო მის აზრი, რაც ცრემლითა მასზედ სწერია? აი ეს აზრი: “წმიდა ჯვარი და ივერია!” მათთვის მხურვალედ მამა-პაპათ გულნი უბგერდნენ. მათ დასაცველად მთელს აზიას მწარედ ებრძოდნენ. ერთის ხელითა წმიდათ ტაძართ, პალატთ ვაგებდით: და მეორეთი მტერსა ვცემდით, ხმაღს არ ვაგებდით: “ან სულ გავწყდეთო და ან მტერთა ვძლიოთ ეგება”. სამშობლო მიწა ქართველთ სისხლმა სრულად შეღება! მაგრამ კეთილი შენი გული, ვხედავ, ჰმუნვარებს, მაგ ლამაზ თვალში მარგალიტი ცრემლი ეღვარებს! ხედავ, მაგათგან რაღა დაგვრჩა? მათ სამარენი, და მტერთაგანა შემუსრვილნი მათნი არენი! ერთი საუნჯეც დაგვრჩენია, — აი ის ჯვარი... მაგრამ ქართველი მათთვის მოკვდეს, კვლავაც მზა არი! — ჩვენი ივერი მშვენიერი არს სისხლის

კალო, გმირთა აკლდამი, გულთ საკლავი და სავალალო!

III

სული მიკვნესის, გული ჩემი მწარედ ღონდება, რა საქართველოს მწარე ბედი მომაგონდება; რა მაგონდება, რასაც დედა ნორჩს მომითხრობდა. ის ჟამი იყო, საქართველოს სული ხდებოდა... აჰა, ირაკლი, გმირთა გმირი, კახი პატარა: “ურწმუნოთ მამულს არ მივცემო, არა და არა!” იბრძვის მთაბარში, წინ და უკან, იბრძვის ზედ მტკვარზედ, იბრძვის ოთხკუთხივ, გარეთ და შინ, ზედ თავის კარზედ; ებრძვის ქრისტეს მტერთ, დღე და ღამე არ ხუჭავს თვალსა; საფლავს დიდებულს არ ჩაიტანს სამშობლოს ვალსა! მაგრამ ეგ ღვაწლი, დიდი ღვაწლი, კარგი კმა არი! მტერთა დროშებით მოცულია ქალაქის კარი.

* * * როგორ თუ კმაა? მაშ ირაკლი საყვარელს მამულს, ქრისტეს მცნებითა განათლებულს, ბუნებით შემკულს, მისცემს ურწმუნოთ უომრად, სისხლდაუღვრელად? წინ მტერი უდგეს, არ გავიდეს ბრძოლისა ველად? როგორ? იკისროს — რაც თვით დასცა — სპარსთა მონება და შერჩეს კიდევ თვალთ სინათლე, თავში გონება?! ან რაღად უნდა ირაკლისა თავი ცოცხალი, თუ ქართველთ მეფეს დაერქმევა ყეენის ვალი!* ან თუ აღარ ჰყავს ირაკლისა ერთგულნი ყმანი, მამულისათვის სასიკვდილოდ მარადის მზანი? ან თუ შამქორში, ასპინძაში სრულებით გაწყდნენ, და მათ გმირთაგან ან მათ ძენი არსად არ დარჩნენ? არა! თან ახლავს კიდევ გმირსა სამი ათასი; სამი ათასი ქართველთ დასი არს დიდი დასი. ძველნი თავადნი, აზნაურნი მას თან ახლავან, მწარე ომებში დახვრეტილნი ჩვენ არა გვგვანან! ქალაქის კარი მაგრად მათგან არს დაჭერილი; “აქ სულ გავწყდეთო!” ნათლად გულში აქვთ დაწერილი.

— კრწანისის ბოლოს გურამისძე ზარბაზნებს მართავს, ან მტერს სულ გასწყვეტს, ან მტრის ხელით მოიკლავს ზედ თავს. მოხუცი მეფე მკვირცხლის თვალთ დღეს მტრის ურდოს ზომს, ხვალ გაუმართავს მტერს ჩვენებურს, მამა-პაპურს ომს. მაგრამ უეცრად რა ძმა-ყმათა თვალთა მიაქცევს, თვალთგან ცრემლთ ცხართა უნებურთა მიწაზედ

აქცევს. გენანის ძმანი, შენნი ყმანი? მჭმუნვარე ნუ ხარ; წინ გაქვს სხვა ვალი, იშრე თვალი, ჩვენთვის ნუ სწუხარ! აგერ მზე ჩადის და აბრწყინებს მეტეხზედ ჯვარსა, მის მაღლი ძლევას, გამარჯვებას მისცემს შენს ჯარსა! აჰა, თენდება ის დიდი დღე, ძნელი საამბოდ... ქართველნო, ყური დამიგდევით, უნდა გაამბოთ: სამი ათასი სამოც ათასს წინ დაუხვდება... დღეს ჩვენი მტკვარი სისხლის ფერად შეიღებება! აბა შეხედეთ ჩვენს ქართველთა პატარა დასსა, როგორ იღვწიან და ებრძვიან სამოც ათასსა! მაგრამ რა გითხრათ, რა გაამბოთ? ჩვენს უღონო სულს, ჩვენს გაყინულსა, გაქვავებულს და უგრძნობელს გულს მწარე მოთხრობა წარსულ დროთა არ აცხოველებს, გმირთ მამა-პაპათ ბნელი ეტლი არ მოგვეგვრის ცრემლებს! ჩვენ არც კი ვიცით, იმ უბედურთ რაც დაგვდეს ვალი, ჩვენსა გარეშე ვერას ვხედავთ: ბნელი გვაქვს თვალი... ოღონდ მამათგან დაშთომილი მამული ვსჭამოთ, და ჩვენთ მოყვასთა, ჩვენთ ნათესავთ-ძმათ ცილი ვწამოთ; ოღონდ კი ჩვენთვის მზე მნათობდეს და ცაში ნუ ჰქუხს, რა გვენაღვლება, რაც რომ მოხდა მაშინ სოღანლუხს!.. თუ ნათლად გვექონდეს გულის გრძნობა და ნათლად პირნი, ბევრს მოგვითხრობდნენ არაგვისა და მტკვრის ნაპირნი.

IV არაგვისა და მტკვრის კიდენო, სამშობლო კიდევ, თაყვანს გცემ დილით და მზის ჩასვლით თაყვანს გცემ კიდევ. დიდი მოთხრობა თქვენზედ არის სისხლით ჩართული, მაგრამ შენთ შვილთა სხვით რითმე გვაქვს თვალი გართული. თვალ-წინ გადგვიშლი მშვენიებათა უხვთა, მდიდართა, გვიხარის ჩქეფა და კამკამი შენთ წყალთ მცინართა, უხვად ვიყნოსებთ ჰაერს წმინდას, სუნნელოვანსა, სიხარულითა შევმზერთ შენს ცას ლაჟვარდოვანსა. ის კი არ ვიცით და არ გვესმის, მისთვის არ ვზრუნავთ, რა ისტორიის დედა-მიწას ფეხითა ვთრგუნავთ! მას აღარ ვფიქრობთ, იმ გმირს მაშინ რა ცეცხლი სწვავდა, სამშობლო ქვეყნის აღდგინება თუ აღარ სწამდა.....

* * *

გმირო, სცან ტკბილი განსვენება შენ მხოლოდ იმ ჟამს, როცა ქართველნი დაატირდნენ თელავში შენს გვამს... გრძელი სიცოცხლე ირაკლისა არს

ბრძოლა გრძელი, მოსათხრობელად, საამბობლად, სათქმელად ძნელი.

* * * და დასავლეთის ქრისტეს ერნო, თქვენ რას შვრებოდით, როცა ქრისტესთვის თქვენ თვალ-წინა, თქვენს კარს ვწყდებოდით? თქვენ ირაკლისა ღიმილითა თავსა უკრავდით, რჩევას აძლევდით და ქებისა ტაშსა უკრავდით! თავიანთ საქმეც ბევრი ჰქონდათ თქვენს მამა-პაპათ: უამბორებდნენ ზოგნი რომში თვისთ წმიდათ პაპათ; ზოგნი თვისთ მთავართ აღსრულებდნენ მონებით ნებას და მათ სასახლეთ კეკლუცთ დიაცთ უძღვნიდნენ ქებას! და შვილებსაც-კი ხშირად გაზისთ შავი ბეჭედი. არ დაიდუმებს ისტორია, ნუ გაქვსთ იმედი!მართლმადიდებელთ წმიდა სისხლი კისერს გედებათ, მაგრამ მოგკითხვენ, მაგიერი როსმე გეგებათ!..

V გონება ხელობს, განშმაგებულს აზრი მერევა, სარწმუნოებას გულის ჭმუნვის ძალა ერევა. მაშინ, მოყვასნო, მზა ვარ გკითხოთ, მითხარით ერთი: ნუთუ მართლა გწამთ, რომ არსებდეს და იყოს ღმერთი? თუ დაბადება სამყაროსი იყო მის ნება, და თუ ეს აზრი არ არს შტერთა და ცრუ ზმანება, თუ მართლა მნათობთ, ცას და ზღვათა, მათათა და ველებს თავის შუქითა, სიუხვითა ის აცხოველებს; თუ მან დაგვბადა, მან გვცა გრძნობა, ჭკუა და ენა,თუ მან ეს ტყენი, ეს მდელონი აღმოაცენა; თუ თვის ქმნილებას საზღვარი და კანონი მისცა, და სული საღმრთო და ცხოველი შთაბერა და სცა; თუ ქვეყანასა წესი მისგან მიენიჭების,თუ ნათელი არს და ნათელი ჭემმარიტების, — მაშ საქართველო ასე მწარედ რისთვის დაემხო?!... შენ არ მოგვსლია გულს ეს გმობა, პატარა კახო, როს გადაავლე შენს ქალაქსა ავლაბრით თვალი და დაინახე, ოთხის კუთხით ავარდა ალი?!

* * * რად მიმაქციე ტურფა სახე, ტურფა ასულო? ეწყინა ჩემგან ღვთისა გმობა, იგრძენი, სულო!

VI მაგრამ რას ვროტავ უბედური და რასა ვყბედავ! მე შემოქმედის განკიცხვასა როგორა ვბედავ? ვარ მომაკვდავი, ქმნილი მიწით, მსხვერპლი მიწისა; შთამომავალი ადამისა, თესლი ბიწისა; სიკვდილი მელის და სიკვდილსა ვერ გავექცევი, საფლავს მკვდარიცლა არ დავრჩები,

მიწად ვიქცევი, ვბედავ კი მივწვდე მოკლე ჭკუით მაღალ ღვთაებას, მსურს უბედურსა, გზა ვუჩვენო ციურსა ნებას; ვბედავ ვიძიო ზენა-სიბრძნე მე სუსტის ძალით, ვბედავ განვსჭვრიტო ღვთის განგება მე ბნელის თვალით? ღმერთო კეთილო! მომიტევე შენს დაბადებულს, ნუ მკითხავ გამობას გაშმაგებულს, გულგადაგებულს. რა ვქნა ცოდვილმა, გულსა და სულს ცეცხლი მედება, რა საქართველო დანგრეული მომელანდება; რა ფიქრს მომივა; თვით ნანგრევნიც იქნება განჰქრნენ და მათ სახელნი, მათ ხსენებაც აღარსად დარჩნენ...

VII მომიახლოვდა მაშინ ტურფა, მშვიდი ასული, გრძნობითა სახე უბრწყინავდა, უბგერდა გული: “გწამდესო, ღვაწლნი მამა-პაპათ არ განჰქრებიან, გწამდეს, ეს შთენნი დიდებულად კვლავ აღსდგებიან: მართლმადიდებელთ ჭემმარიტი, ღმერთი ძლიერი მოგფენსთ თვისს სხივსა, თვისს სიუხვს, და თქვენი ერი, ქრისტეს ჯვარისთვის წამებული, კვლავ გამრავლდება, თქვენი სამშობლო დანგრეული კვლავ აღყვავდება; ამიერ ქვეთან დავამყარე წმიდა კავშირი, ამიერ თქვეთან მე ვიქნები სტუმარი ხშირი!

.....

VIII დავემხე წმიდა, მშვენიერის ასულის წინა, უამბორებდი მის ფერხთ მტვერსა: — ტურფავ! ხარ ვინა? თუმცა პასუხი მშვენიერმა არარა მომცა, მაგრამ ნათელი და სიცოცხლე მოკლულს გულსა სცა!..

1859/1879 წ.

* ვალისპარსულად ნიშნავს ყეენის მოადგილეს.

გალია

სადაც გინდ ვიყო, რა მგამა, ყოფაცა მქონდეს ნებისა. რუსთაველი.

ნუ დაატყვევებთ შრომანსა, ნუ ჩასვამთ გალიაშია: ღმერთმა შეასხა მას ფრთები, ფრინავდეს, სტვენდეს ბაღშია. ნუ დაატყვევებთ არწივსა: მთაკლდეა მისი სამშობლო, მის სანავარდო ცა არის, მის სადგურია ფრიאלო.

ნუ დაატყვევებთ გულს ტურფას: იმისი გული ზღვა არის; ვინც უყვარს, დეე მას წაჰყვეს, სიკვდილი არის სხვა მისთვის; ღმერთმა მას მისცა ის გული, მის არსი იმის გულია, იმის სიცოცხლე და შვება მხოლოდ ის სიყვარულია! ნუ დაუტყვევებთ კაცს აზრსა, თუმც იყოს არა მცნებისა; დეე, მაღლა თქვას, წარმოთქვას,—მაშია ყოფა ნებისა. ღვთის ქმნილს გალია არ შვენის, რად იყოს ტყვეობაშია? ბევრით სჯობია სიკვდილი სიცოცხლეს გალიაშია.

1882 წ.

დიდის კარის წინ

(ჩემს მარიამს)

განვვლე გზა გრძელი, ბნელი და ძნელი და მივალწიე იმ დიდს კარის ბჭეს, სითაც ცხოველ არსს ამა სოფლის კარს გზა აღარა აქვს უკუ დაბრუნდეს;ს

* სადაც წინ გვიძევს და სითაც გვიწვევს თავის წიაღში იგი ცხოვრება,სად ნაცვლად მზისა ჰნათს სხივი ღვთისა, სად სუფევს მხოლოდ ჭეშმარიტება!

* მიველ კარს დიდსა, ველი ჩემს რიგსა, სოფლისგან გულით დაწყლულებული, — რაც მე გამტანჯა და რაც დამსაჯა, მასა გრძნობს შენი ეგ წრფელი გული.

* სხვას არას ველი; არავის ვსწყევლი, თუმცა ამ სოფელს არცა რას ვლოცავ; მაგრამ კი შენთვის

და სამშობლოსთვის იმ დიდს კარს წინა ცრემლით ვილოცავ.

1889 წ.